

14.11.2018

Комісія для вироблення законопроекту про заснування УАН та її роль у створенні Академії

14 листопада 1918 р. Гетьман України Павло Скоропадський затвердив ухвалений Радою Міністрів Закон Української держави про заснування Української Академії Наук (УАН) у м. Києві. Заснування Академії стало закономірним результатом патріотичної діяльності кількох поколінь українських вчених, які спрямовували свої зусилля на інтелектуальне самоствердження нації ([Національна академія наук України](#)).

Затверджує:

№ 710

Павло Скоропадський.

✓ 14 листопаду 1918 року. м. Київ.

Посвідчив: Державний Секретарь,
Сенатор *Сейдї Завадський.*

Ухвалений Радою Міністрів Закон про за-
снування Української Академії Наук в м.
Київ.

1. Ухвалити докладені до цього
Статут та штати Української Академії
Наук в м. Києві та її установ і закон
цей перевести в життя з 1-го листопаду
1918 року.

2. З поміж перелічених у Статуті
наукових установ Академії, окрім по-
стійних комісій, витворюються в біжучо-
му році: Фізичний Інститут, Геодезич-
ний Інститут, Лібораторія для спроб
над матеріалами при Інституті практич-
ної механіки, Ботанічний Сад, Акліма-
таційний Сад, Демографічний Інсти-
тут, Інститут для вивчення економіч-
ної кон'юнктури та народного госпо-
дарства України.

3. Академії Наук дається доручен-
ня розробити й подати на затвердження
законодавчим порядком штати та обра-
хунок елеванської класи при Історично-
Філологічному Відділі Академії згідно
з приміткою третьою до § 6-го Статуту
Академії.

4. Всі інші установи, які перелічено
в Статуті Академії, закладаються в ви-
робленій нею послідовності. При тому
їх діяльність зазначається Статутом, що
його вона сама затверджує, а штати по-
даються од Академії на затвердження
встановленим порядком.

5. Первісний склад Академії ста-
новлять дванадцяттеро академиків, що
на подання од Міністра Народної Осві-
ти та Мистецтва, призначає Пан Геть-
ман, по чотирі на кожен Відділ, з по-
серед таких осіб, яких місце їх побуту
дає спомогу негайно приступити до
діяльності в Києві. Ці дванадцяттеро
академиків творять Спільне Зібрання та
Відділи Академії Наук.

6. Складені таким способом Спіль-
не Зібрання та три Зібрання Відділів
Академії Наук негайно приступають до

обрання зпоміж себе Голови—Президен-
та Академії, її Неодмінного Секретаря
та всіх інших виборних осіб, показа-
них Статутом, у порядку, який зазна-
чено Статутом. Перше Спільне Зібран-
ня Академії та перше Зібрання Відділів
скликають найстарші літами академики,
і вони-ж на тих Зібраннях головуєть
і подають на затвердження вибраних на
них службових осіб Академії, згідно з
порядком, показаним у Статуті. Ці пер-
ші Зібрання скликаються тільки для
обрання службових осіб.

7. Коли Пан Гетьман затвердить
Голову-Президента Академії, її Неодмін-
ного Секретаря та інших виборних служ-
бових осіб, котрі показано у Статуті,
тоді Спільне Зібрання та Зібрання Від-
ділів уважаються з'організованими та й
можуть, скликаючись тим порядком, що
показано в Статуті, приступити до обра-
ння дальших академиків та до вирішен-
ня других справ, які підлягають їхньо-
му віданню.

8. Уповноваження обраного таким
способом першого Голови-Президента
Академії та її Неодмінного Секретаря
мають силу аж доти, доки число акаде-
миків у Спільному Зібранні не досягне
24 академиків; тоді призначаються нові
вибори Голови-Президента та Неодмін-
ного Секретаря, згідно з Статутом Ака-
демії, на трьохріччя. Так само, перші
Голови Відділів задержують свої упо-
вноваження тільки доти, доки число ака-
демиків на Відділах не досягне: на Від-
ділі історично-філологічних наук се-
мерох академиків; на Відділі Фізично-
математичних наук десятирох академ-
иків, і на Відділі соціальних наук семе-
рох академиків.

9. Надати право Академії Наук ви-
значати обрахунковим порядком ті суми,
що потрібні кожного року на господар-
ські та організаційні трати, та вносити
їх на затвердження встановленим у
Статуті порядком, аж доки Академії
Наук остаточно з'організується і буде
спромога вести господарські трати в
обрахунок.

В. об. Голови Ради Міністрів

А. Рижецький.

Міністр Народної Освіти

та Мистецтва *Стебницький.*

№ 73 Державний Вістник.

По Міністерстві Народної Освіти та Мистецтва.

Українська Академія Наук:

14 листопаду 1918 року № 322.—При-
значаються дійсними членами Україн-
ської Академії Наук:

а) По Відділі історично-філологіч-
них наук:

1. Заслужений професор Харків-
ського Університету Дмитро Іванович
Багалій.

2. Ординарний професор Україн-
ського Київського Державного Уні-
верситету Агафангел Юхимович Крим-
ський.

3. Заслужений професор Київської
Духовної Академії Микола Іванович
Петров.

4. Професор Чернівецького Універ-
ситету, др. Степан Смаль-Стоцький.

б) По Відділі фізично-математичних
наук:

1. Ординарний академик Російської
Академії Наук Володимир Іванович Вер-
надський.

2. Професор Київського Політех-
нічного Інституту Степан Прокопович
Тимошенко.

3. Професор Київського Політех-
нічного Інституту Микола Феоданович
Кашенко.

4. Заслужений ординарний про-
фесор Київського Університету Св. Во-
лодимира Павло Аполлонович Тутков-
ський.

в) По Відділі соціальних наук:

1. Ординарний професор Київського
Українського Державного Університету
Михайло Іванович Туган-Барановський.

2) Професор Катеринославського
Університету Федір Васильович Тара-
новський.

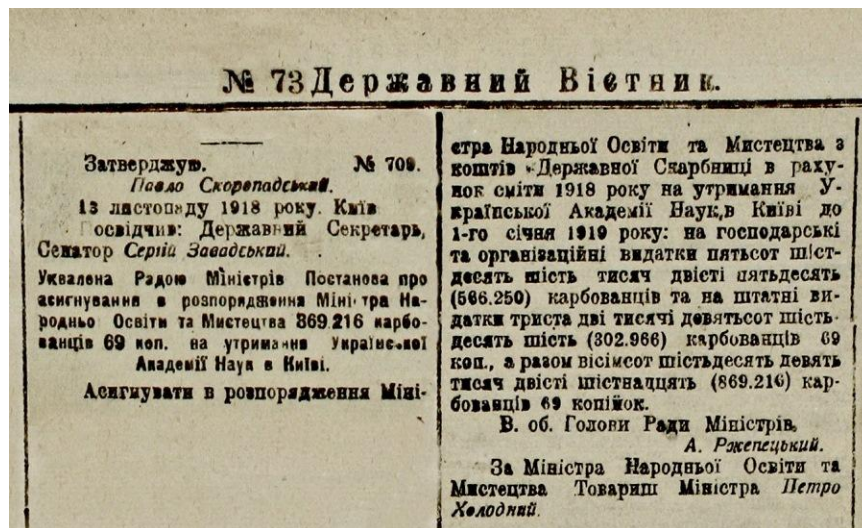
3. Ординарний професор Київського
Політехнічного Інституту Володимир
Андрійович Косинський.

4. Член-секретарь Комісії по роз-
бору давніх актів Орест Іванович Ле-
вцький.

Гетьман Всєї України

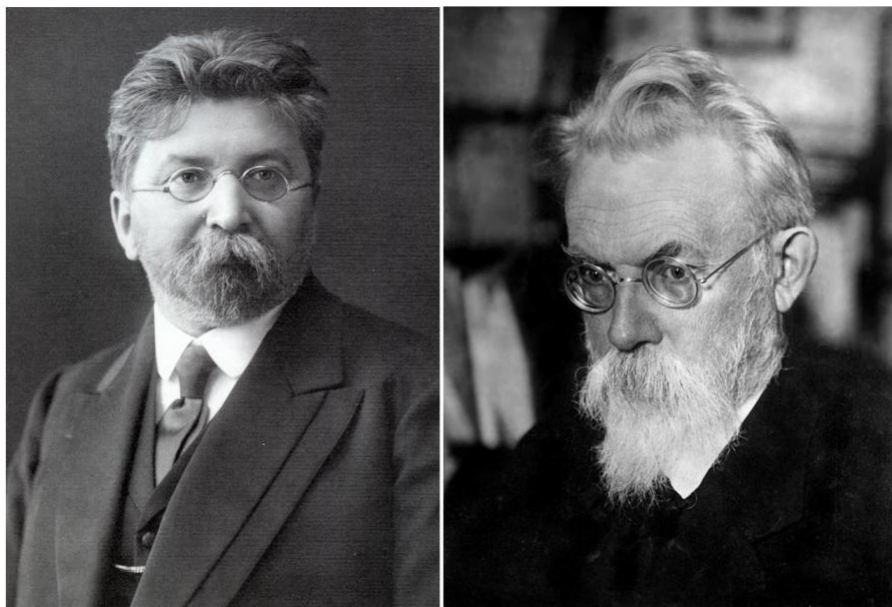
Павло Скоропадський.

Міністр Народної Освіти і Ми-
стецтва, Сенатор *н. Стебницький.*

Важливою складовою у створенні Академії стала науково-організаційна діяльність Комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН. Саме робота цієї Комісії заклала як організаційні засади, так і правові підвалини у розбудові Української Академії Наук.

Фундаторами Комісії стали міністр народної освіти та мистецтв Української Держави, відомий історик права Микола Василенко і визначний природознавець, дійсний член Російської АН Володимир Вернадський. Вони утворили своєрідний організаційний тандем, зосередившись на спільній місії – заснувати Українську Академію Наук.

Незважаючи на надзвичайно складні й несприятливі політичні та соціально-економічні умови, розгортання роботи Комісії відбулося протягом кількох тижнів. У травні 1918 р. було проведено попередні перемовини та досягнуто згоди між М. Василенком і В. Вернадським. А вже у червні 1918 р. Міністерство народної освіти та мистецтв повідомило про створення Комісії для заснування Академії.

До складу Комісії ввійшли визначні вчені – академік Володимир Вернадський (голова), заслужений професор Харківського університету Дмитро Багалій, заслужений професор Томського університету Микола Кащенко, ординарні професори Університету Св. Володимира Богдан Кістяківський і Йосип Косоногов, ординарний професор Лазаревського інституту східних мов Агатангел Кримський, ректор університету Св. Володимира Євген Спекторський, ординарний професор університету Св. Володимира Олександр Сперанський, ординарний професор Петроградського політехнічного інституту Степан Тимошенко, ординарний професор Українського державного університету у Києві Михайло Туган-Барановський, представники Українського наукового товариства – професори Григій Павлуцький, Євген Тимченко та Павло Тутковський, а також завідуючий Центральною дослідною станцією Всеросійського товариства цукро заводчиків Соломон Франкфурт. Секретарем Комісії став Вадим Модзалевський.

Робота Комісії розпочалася 9 липня 1918 р. Порядок денний роботи Комісії сформулював В. Вернадський, який виступив із програмною промовою. Його виступ окреслив найважливіші проблеми та завдання щодо проекту майбутньої Академії, а також початкові організаційні заходи.

В. Вернадський обстоював думку, що УАН має бути самоврядною, проте неодмінно державною установою з відповідним сталим фінансуванням, широкими координаційними та експертними функціями. Водночас він вважав, що майбутня Академія має домагатися повсюдного визнання у міжнародному академічному просторі. Особливу увагу В. Вернадський приділяв організації досліджень із прикладного природознавства, а також вивченню природних і виробничих сил України. Учений категорично відкидав тезу про академічну ізольованість і камеральну атмосферу робочих кабінетів майбутніх академіків. Натомість він стверджував, що Українську Академію Наук варто проектувати як найвищу національно-державну установу України, котра має найтісніше пов'язуватися з потребами та інтересами української економіки.

Зі згаданого виступу В. Вернадського розпочалася напружена, але, разом з тим, плідна діяльність Комісії. Для прискорення її роботи було створено п'ять робочих підкомісій, зокрема підкомісії для організації відділу фізично-математичних наук, відділу історично-філологічного та відділу соціальних наук, антропологічну підкомісію та підкомісію для придбання друкарні.

Майже на кожному засіданні Комісії заслуховувалися доповіді фахівців щодо створення Національної бібліотеки, організації архівної справи, заснування інститутів, установ, музеїв, кафедр, комісій, лабораторій, колекцій, природознавчих станцій у структурі Академії тощо.

Протягом літа 1918 р. Комісія опрацювала проект статуту УАН і склала робочі проекти трьох відділів майбутньої Академії. Так було окреслено базову організаційну структуру Академії. Перший відділ – історично-філологічних наук, другий відділ – фізично-математичних наук, третій відділ – соціальних наук. На початку серпня 1918 р. у журналах роботи Комісії було

зафіксовано, що проєктована Академія іменуватиметься Українською Академією Наук. Згодом було досягнуто компромісної згоди про спосіб конституювання першого складу академіків майбутньої Академії, який проєктувався з 12 осіб, призначених верховною владою Української Держави.

З огляду на тогочасний стан і завдання національно-державного будівництва на Українську Академію Наук було покладено важливі культурно-просвітницькі функції. Передбачалося, що вона має відіграти виняткову роль у формуванні національної свідомості народу за рахунок розвитку гуманітарних досліджень та відповідних установ і стати національним центром із вивчення, популяризації та розповсюдження української мови.

Комісія припинила свою діяльність 17 вересня 1918 р. Загалом було проведено 47 засідань – 23 засідання Комісії та 24 засідання у підкомісіях. Вражаючим був і результат, який зафіксували установчі документи, – законопроект та пояснювальна записка до нього, складені міністром М. Василенком. Крім того, було підготовлено академічний статут і проєкти організації трьох відділів Української Академії Наук.

Таким чином, Комісія для вироблення законопроекту про заснування УАН працювала лише 71 день. Такі темпи роботи за воєнно-революційної доби видаються просто неймовірними. Попри короткочасність роботи, Комісія відіграла визначну роль у створенні Академії. Можна стверджувати, що без напруженої праці, продемонстрованої усіма членами Комісії, Українська Академія Наук не відбулася б того драматичного 1918 року!

Нині у 100-річний ювілей Академії, коли сучасна Україна переживає складні економічні та політичні трансформації, слід із вдячністю згадати фундаторів Академії і членів Комісії.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

[Презентація про діяльність Комісії](#)

[Журнали засідань Комісії](#)

[Збірник праць Комісії \(видання 1919 року\)](#)

[«Статут і штати Української Академії Наук у м. Києві» \(видання 1919 року\)](#)